

נר מנחם

הגות לפרשת השבוע

לע"נ ר' מנחם ב"ר ישישכר ומרת רחל ב"ר מנשה שרעבי ז"ל

הרהורים לפרשת ויקהל פקודי תשפ"א | מאת הרב מנחם יעקבזון ראש הישיבה

שתי מהדורות של שבת?!

שתי פעמים נצטוו ישראל על השבת, בפרשיות אלו. האחת בפרשת כי תשא והשניה מיד בסמוך בפרשת ויקהל.

ההבדל בין שני הציוויים לדעת חלק מהמפרשים, בכך שהציווי הראשון נאמר לפני חטא העגל והציווי השני אחריו.

ננסה להציע הסבר למשמעות החילוק בין השבתות, זו שלפני החטא וזו שאחריה.

השבת שלפני חטא העגל באה בעולם של טוהר, אחרי מתן תורה ולפני החטא – בזמן בו היו עם ישראל במדרגה הגבוהה ביותר של האנושות כאדם הראשון לפני החטא. זו היתה שבת של דבקות אלוקית עצומה ונפלאה.

אולם לאחר החטא יש לה לשבת פנים אחרות. העם כולו שבוי במיצרי החטא, הוא ירד ממדרגתו לאין ערוך השכינה נסתלקה מהם, והשבת באה לתת להם אחיזה כל שהיא בקדושה ובמדרגה הקודמת.

לגבי שבת ובשבת – יש להם עדיין שייכות למצב הקודם.

[ביטוי לכך בהזכרת כתיבת השבת בלוחות כאמור בתפילה 'ושני לוחות אבנים הוריד בידו וכתבו בהם שמירת שבת' בשום מקום אין איזכור והתייחסות ל'לוחות' – פרט לכאן. ויתכן שהסיבה לכך מפני שאיבדנו את הלוחות הראשונות שהם המדרגה העליונה של התורה. רק בשבת שיש לנו אחיזה במצב הקודם – אפשר להתייחס ללוחות...].

יתירה מזאת, דוקא במצב הירוד ובתוך מיצרי החטא מופיעה עוצמתה של השבת.

השבת מזכה את מענגיה לנחלה בלי מצרים, החטא מכניס לתוך המיצר - והשבת מוציאה מן המיצר, מקטנות המוחין, ממאסר היצר, ומוציאה את האדם לחירות של קודם החטא.

ויש לנו כאן טעימה מעניינת בקשר בין שבת ליציאת מצרים, דברים שיש בהם ענין מיוחד בפרוס הפסח.

מדוע שבת היא זכר ליציאת מצרים?

בקידוש השבת אומרים 'זכר ליציאת מצרים' וכן מפורש במקראות ששבת זכר ליציאת מצרים כך נאמר (דברים ה' י"ב – ט"ו) בפרשת ואתחנן בעשרת הדברות: זכור את יום השבת לקדשו. ששת ימים תעבוד

ועשית כל מלאכתך. ויום השביעי שבת לה' אלקיך לא תעשה כל מלאכה אתה ובנך ובתך ועבדך ואמתך וכל בהמתך וגרך אשר בשעריך למען ינוח עבדך ואמתך כמוך. וזכרת כי עבד היית בארץ מצרים ויוציאך ה' אלקיך משם ביד חזקה ובזרוע נטויה על כן צוך ה' אלקיך לעשות את יום השבת.

וכבר עמדו המפרשים על הקושי בזה מה הקשר בין שבת ליציאת מצרים.

הרמב"ם בספר 'מורה נבוכים' (ב' ל"א) כתב והוא מצוטט בדברי הרמב"ן שם בפרשת ואתחנן!... בכאן יזהיר אותנו לשמור השבת, בעבור היותנו עבדים במצרים עובדים כל היום על כרחנו ולא היתה לנו מנוחה, והוא יצונו עתה לשבות ולנוח, כדי שנזכיר חסדי השם עלינו בהוציאו אותנו מעבדות למנוחה.

הרמב"ן מתקשה להבין איך המנוחה בשבת מזכירה לנו את היציאה מעבדות לחירות במצרים, יש לציין עוד שלפי מדרשי חז"ל במצרים היתה להם השבת יום מנוחה ואם כן גם במצב העבדות היתה להם מנוחת שבת ומה יש במנוחה של שבת המתייחס ליציאתם מהעבדות?

'נחלת יעקב יירש בלי מצרים נחלה'

אולי ניתן להציע ששביתת שבת היא מהדורא חוזרת של יציאת מצרים ובכל שבת ושבת מתקיימת במנוחת השבת בחינה של יציאת מצרים ועל כן היא זכר לה.

והיינו משום שלא רק שביתה ממלאכה יש כאן אלא שבמנוחת השבת יש יציאה ממיצרי העולם הזה ושעבודיו, ממרוץ הפרנסה ושאר צרכי בני אדם, ויציאה למרחב ללא מיצרים וכאמור גם ממיצרי החטא...

וזו יציאת מצרים בזעיר אנפין. מהותה של מצרים היא היותנו במיצר, זו מהותה של מצרים וזה שמה מיצרים, אין עבד יוצא משם ובמובן מסויים גם בדרך כלל אין עבד רוצה לצאת משם כמו שראינו שיצאו בני ישראל חמושים כי רבים מהם לא רצו לצאת ומתו בימי האפילה. אי הרצון לצאת הוא ביטוי לעומק המיצרים, היציאה לחירות מצרים מקבילה ליציאה ממיצרי החומר והחטא המגיע אלינו כל שבת על ידי נחלה שאין לה מצרים!

טעם מיוחד יש לנו השנה בצירוף בין ערב פסח שהוא שבת - ליום הפסח הבא אחריה, השנה בעזרת ה' נצא מכל המיצרים!

שבת שלום וחודש טוב ומבורך